

De voortlevende aanwezigheid van ons bewustzijn

***Onze geest openstellen voor ervaringen
die ons materialistische wereldbeeld transformeren***

Wim Bonis

Sinds wij in de moderne westerse wereld erin geslaagd zijn ons te bevrijden van de dominantie van verschillende christelijke wereldbeelden, is het heersende wereldbeeld in het Westen seculier en materialistisch georiënteerd geworden. De mensen die dit wereldbeeld onderschrijven, hebben zichzelf ervan overtuigd dat Heilige entiteiten, zoals Godinnen, Goden en engelen, niet bestaan; dat de materiële wereld alles is wat er is; dat we daarom maar één keer leven en dat, als we sterven, ons leven voor altijd voorbij zal zijn. In dit wereldbeeld wordt ons bewustzijn beschouwd als een product van onze hersencellen. Dit betekent dat het niet-fysieke leven van ons bewustzijn wordt verondersteld voor honderd procent afhankelijk te zijn van het fysieke leven van onze hersencellen – en dat, wanneer onze hersencellen afsterven, ook onze bewuste ervaring tot een einde moet komen.

Sinds de tijd van de Verlichting is dit wereldbeeld geleidelijk het fundament geworden van alle wetenschappen. Niet alleen van de ‘harde wetenschappen’ – zoals natuurkunde en biologie –, maar indirect is het materialistische wereldbeeld ook het fundament gaan vormen van de andere wetenschappelijke disciplines – zoals sociologie, psychologie, geschiedenis, archeologie en economie. En dit is ook het wereldbeeld dat nog steeds elke dag door de verschillende media kanalen over de hele wereld wordt verspreid. Daarom is het niet meer alleen het wereldbeeld van

wetenschappers, maar is het wereldwijd het dominante wereldbeeld geworden van mensen in het algemeen.

Men realiseert zich niet altijd wat voor invloed het materialistische wereldbeeld heeft gehad, en nog steeds heeft, op de manier waarop we ons dagelijks leven leiden, onze plannen en beslissingen nemen. Het idee dat dit ene materiële leven alles is wat we hebben, heeft ons geïnspireerd om ons eigen leven te vullen met zoveel mogelijk ervaringen – en om het zo comfortabel mogelijk te maken voor onszelf, dit comfort te beschermen, vaak met weinig of geen aandacht voor het effect van onze levensstijl op andere mensen, de planeet, en toekomstige generaties. Het heeft ook onze angst voor de dood versterkt: we willen niet dat er een einde aan komt, we willen niet nadenken over het niets dat ons na de dood te wachten staat en creëren een leven voor onszelf waarin de dood niet lijkt te bestaan.

Met betrekking tot de coronacrisis die in 2020 begon, heeft Charles Eisenstein uitgelegd in hoeverre het materialistische wereldbeeld onze angst voor de dood heeft blootgelegd, resulterend in een oorlog tegen de dood: ‘De omringende cultuur (...) lobbyt meedogenloos voor ons om in angst te leven, en construeerde systemen die angst belichamen. Bij hen is veiligheid van het allergrootste belang. We hebben dus een medisch systeem waarin de meeste beslissingen gebaseerd zijn op risicoberekeningen, en waarin de slechtst mogelijke uitkomst, die het uiteindelijke falen van de arts markeert, de dood is. Maar al die tijd weten we dat de dood ons hoe dan ook op ons wacht.’ (...) ‘Onze samenleving is een samenleving van ontkenning van de dood, van het verbergen van lijken, tot het fetisj voor jeugdigheid, tot het opslaan van oude mensen in verpleeghuizen. Zelfs haar obsessie met geld en eigendom (...) drukt de waan uit dat het vergankelijke zelf permanent kan worden gemaakt door zijn gehechtheden.’¹ Met andere woorden, proberen zo lang mogelijk jong te blijven, alle tekenen van veroudering zoveel mogelijk te verbergen en ons fysieke leven zo lang mogelijk te verlengen met behulp van medische technologieën, zijn manifestaties van onze drang om de realiteit van de dood op afstand te houden van ons huidige leven. Realiseren we ons, vraag ik me af, wat de gevolgen zullen zijn als we collectief dit wereldbeeld blijven onderschrijven?

Uitnodigingen om het materialistische wereldbeeld achter te laten

Het had voor iedereen heel duidelijk moeten zijn dat onze menselijke wereld, en ook de omringende natuurlijke wereld waarin onze menselijke wereld is ingebed, een voortzetting van het materialistische wereldbeeld niet veel langer kan verdragen. Dit wereldbeeld is in belangrijke mate verantwoordelijk voor het genereren van de huidige polycrisis – die in mijn ogen in essentie een spirituele crisis is die zich op een planetair niveau heeft gemanifesteerd in verschillende onderling verbonden subcrises, waaronder de ecologische crisis. We kunnen verwachten dat deze crisissituatie niet zal verbeteren zolang we collectief in materialistische termen over het leven blijven denken.

Maar het goede nieuws is dat er al een tijdje een postmaterialistisch wereldbeeld in de maak is, dat helaas nog niet de meerderheid van de mensen heeft bereikt en ook niet de mainstream wereld van de wetenschap en de media. Dit nieuwe wereldbeeld komt voort uit een groeiend aantal ervaringen en ontwikkelingen in wetenschappelijk onderzoek, die ons laten zien dat we helemaal niet leven in een wereld waarin materie de bron van alles is. Deze ervaringen, waaronder bijna-doodervaringen, communicatie na de dood en reïncarnatie, onthullen dat het bewustzijn primair is en het bestaan ervan voorafgaat aan de materie. Het wetenschappelijk onderzoek dat de geopenbaarde realiteit van deze ervaringen ondersteunt, begon al meer dan honderd jaar geleden met de opkomst van de kwantumfysica. In de loop van de twintigste en eenentwintigste eeuw ontwikkelde het zich geleidelijk verder naar een postmaterialistische wetenschap door middel van verschillende – wetenschappelijk onderbouwde – theorieën, waarin de kracht van *onzichtbare velden* een centrale rol speelt: een niet-materiële dimensies van het leven die buiten de wereld van de materie bestaat en daaraan voorafgaat.

Waar al deze ervaringen en inzichten van wetenschappelijk onderzoek duidelijk op wijzen, is dat bewustzijn helemaal niet wordt geproduceerd door onze hersencellen. In plaats daarvan vertellen al deze ervaringen dat ons bewustzijn er al was voordat we werden geboren, dat het niet zal verdwijnen als we sterven, maar de dood van ons fysieke lichaam zal overleven. De wetenschap dat bewustzijn de bron van het leven vertegenwoordigt en dat ons eigen individuele bewustzijn niet afhankelijk is

van het leven van ons fysieke lichaam, vormt een goed tegengif voor de ontkenning en angst voor de dood waar Eisenstein naar verwees. Hoe meer we onze angst voor de dood verliezen, hoe meer we klaar zijn om ons leven volledig en onbevreesd te leven. Het is dus heel belangrijk om het idee dat het bestaan van het bewustzijn voorafgaat aan het bestaan van de materie in ons wereldbeeld te integreren en ons materialistische wereldbeeld te laten transformeren naar een nieuw wereldbeeld, en dit op planetair niveau te doen. Als we daarin slagen, ben ik er vrij zeker van dat dit gunstige effecten zal hebben op alle niveaus van het leven, niet alleen op ons menselijk leven, maar op de hele natuurlijke wereld waarin ons menselijk leven is ingebed, hoe onvoorstelbaar dat op dit moment ook is.

Dan maken we, als leden van de Aarde Gemeenschap, van de wereldwijde polycrisis een grote uitdaging en realiseren we ons dat we vandaag de dag aan de vooravond van een planetaire paradigmaverschuiving staan. Ik ben zeker niet de enige die er zo over denkt. Zoals Thomas Kuhn ons in de jaren zestig heeft laten zien, zal er een periode van verzet zijn voordat er paradigmaverschuivingen kunnen plaatsvinden, een periode waarin mensen proberen vast te houden aan het oude paradigma. We zien dit op dit moment overal om ons heen gebeuren. In deze periode kunnen we fel verzet verwachten, in de eerste plaats van mensen in machtige posities in grote organisaties, bedrijven maar ook van politici, die hun hele zelfbeeld en carrière hebben gebaseerd op het oude materialistische paradigma. Maar daarnaast wordt hun macht mogelijk gemaakt door hun 'volgers' – de 'gewone' mensen die hen ondersteunen en geloven dat deze 'machthebbers' de juiste beslissingen voor hen nemen. Ik denk trouwens zeker niet in complottermen over deze situatie: de meeste mensen met machtsposities, die vasthouden aan het oude paradigma en strijden tegen het nieuwe, doen dit zonder het zelfs maar te beseffen. Dit geldt waarschijnlijk ook de 'volgers' – voor de meerderheid van de mensen die geen machtige posities bekleden, maar die zijn opgegroeid in een cultuur waarin het materialistische wereldbeeld hun opvoeding en hun denken heeft gevormd. Tezamen vertegenwoordigen ze een aanzienlijk deel van de bevolking dat een bolwerk van verzet is gaan vormen en het huidige transformatieproces is gaan blokkeren.

Voordat ik verder ga met de ervaringen en het wetenschappelijk onderzoek die het primaat van bewustzijn ten opzichte van materie onthullen, ga ik daarom eerst aandacht besteden aan de ins en outs van het materiële wereldbeeld en de manier waarop het ons leven heeft beïnvloed. We moeten ons serieus afvragen wat de gevolgen zullen zijn als het materialistische wereldbeeld erin slaagt om nog een tijdje het sociale, economische en politieke toneel te blijven domineren.

Een bevoorrecht leven van comfort en zijn schaduwzijde

Laat ik beginnen met te zeggen dat het materialistische wereldbeeld ons ontegenzeggelijk veel waardevolle dingen heeft gebracht, zoals de verschillende technologische uitvindingen die het leven van veel mensen veel comfortabeler hebben gemaakt. Dit raakt ook veel aspecten van mijn eigen leven in Nederland. Ik realiseer me heel goed dat ik mij hier in een zeer bevoorrechte positie bevind in vergelijking met veel andere mensen die elders in de wereld wonen. In deze bevoorrechte positie ben ik er heel dankbaar voor om in een huis te kunnen wonen dat directe toegang heeft tot een elektriciteitsnet, tot schoon water, en dat het zich in de buurt van winkels bevindt die altijd een rijke verscheidenheid aan voedsel op voorraad hebben. En het is prachtig dat ik door middel van draadloze digitale communicatie vanuit deze comfortabele plek in direct contact kan staan met mensen over de hele wereld. Via het internet kan ik wereldwijd bruggen slaan tussen met met verschillende culturele achtergronden en kunnen we nieuw gegenereerde ideeën vrij met elkaar delen, zonder tussenkomst van autoriteiten. Op deze manier heeft het Internet mij geholpen, en helpt het mij nog steeds elke dag, om mij steeds meer een volwaardig deel te voelen van de Aarde Gemeenschap.

Maar er is natuurlijk ook een andere kant aan deze ontwikkeling. De laatste jaren zijn we ons in toenemende mate bewust geworden van het feit dat de ideeën die we via het internet communiceren helemaal niet zo prachtig of vreedzaam hoeven te zijn, en ook kunnen een bijdrage kunnen leveren aan polarisatieprocessen en aan het genereren van conflicten. De wetenschap heeft ons misschien voorzien van technologieën die al geavanceerde kennis uit de kwantumfysica gebruiken die het Newtoniaanse materialisme ver overtreffen, maar veel menselijke geesten die deze

technologieën gebruiken, hebben die overgang vaak nog niet gemaakt – want dat zou ook de acceptatie inhouden van het idee dat het bewustzijn de basis van het leven is en niet de materie.

In dit opzicht lijken we de neiging te hebben om de gevolgen van nieuwe wetenschappelijke inzichten te negeren. Deze onwetendheid gaat eigenlijk terug tot de begindagen van de kwantumfysica. Max Planck verklaarde al in 1944: ‘Er is geen materie als zodanig. Alle materie ontstaat en bestaat alleen bij de gratie van een kracht die het deeltje van een atoom in trilling brengt en dit kleinste zonnestelsel van het heelal bijeenhoudt. (...) We moeten aannemen dat achter deze kracht het bestaan van een bewuste en intelligente Geest schuilgaat. Deze Geest is de matrix van alle materie.’ Ik ben er niet zeker van of Planck zelf beseftte dat dit ook een transformatie inhield van onze ideeën over ons bewustzijn. Maar het is een feit dat de opkomst van de kwantumfysica collectief de menselijke geest niet heeft getransformeerd: de meesten van ons bleven zich vastklampen aan onze egocentrische identiteit en het materialistische wereldbeeld. En, zoals in dit verband bekend is, gebruikten we die nieuw verworven kennis over de aard van het atoom en de natuurlijke wereld om de atoombom te maken, en om een nucleair arsenaal van meer dan 5000 atoombommen aan te leggen, verspreid over verschillende landen – waarvan zelfs een klein deel onze hele beschaving al zou kunnen vernietigen.

Nu we – een eeuw later! – we de kennis van de kwantumfysica op grote schaal bijvoorbeeld zijn gaan gebruiken in onze digitale communicatiesystemen, hebben veel mensen nog steeds niet begrepen dat dit ook gevolgen moet hebben voor onze ideeën over de aard van ons bewustzijn. Veel mensen lijken zich niet te realiseren dat alle cellen in hun eigen lichaam, en dus ook hun hersencellen, bestaan uit atomen. Vanuit hun materialistische wereldbeeld konden mensen daardoor die communicatiesystemen, waaronder natuur het internet, gebruiken voor de verspreiding van hun gevoelens van haat, van populistische ideeën die gevoed worden door die gevoelens van haat, en voor het genereren van collectieve projecties op zondebokken. Daarnaast heeft dit ook de materieel rijke en comfortabele wereld van het Westen ook in staat gesteld om te blijven bestaan te midden van een andere menselijke wereld waarin miljoenen mensen materieel arm zijn en dagelijks lijden. In dit opzicht zou

het eigenlijk geen verrassing moeten zijn dat deze lijdende mensen in grote getalen besluiten de ondraaglijke situatie in hun land te ontvluchten en hun leven te wagen om deze materieel rijkere en comfortabelere landen te vinden...

Dominantie door de linkerhersen helft

Omdat we vanuit het materialistische wereldbeeld geloven dat ons bewustzijn wordt geproduceerd door onze hersencellen, is het logisch om dit wereldbeeld ook ergens in de hersenen te plaatsen. Dit schept natuurlijk vanaf het begin een nogal vreemde positie: hoe kan ons bewustzijn dat is geproduceerd door hersencellen en daarom gelocaliseerd moet worden binnen het domein van het brein, ook kennis hebben over hersencellen waarvan het zelf een produkt is? Heeft ons bewustzijn de hersencellen op de een of andere manier *van binnenuit* geobserveerd?

Als we bedenken dat ons brein uit twee hersenhelften bestaat, een rechter- en linkerhersen helft, kunnen we het materialistische wereldbeeld specifieker in de linkerhersen helft plaatsen, die toevallig ook de dominant hersen helft is in de westerse cultuur. Vanuit deze linkerhersen helft proberen we niet alleen controle uit te oefenen over de rechterhersen helft, maar ook over de rest van ons lichaam, met name het hart. Met andere woorden, in een materialistisch wereldbeeld heerst het hoofd over het hart.

Het is interessant om hier de ideeën over de twee hersenhelften te vermelden die zijn ontwikkeld door de Engelse psychiater Iain McGilchrist en waarover hij heeft geschreven in zijn boek *The Master and His Emissary*. In dit boek heeft hij overtuigend betoogd dat de situatie oorspronkelijk heel anders was. Volgens hem is de rechterhersen helft de oudste van de twee en eerder in ons individuele leven gerijpt, en heeft een vergelijkbare eerdere rijping van de rechterhersen helft plaatsgevonden in de collectieve ontwikkeling van onze soort. Hij heeft erop gewezen dat er een evenwicht heeft bestaan tussen deze twee – in wezen asymmetrische – hersenhelften, waarin er oorspronkelijk een natuurlijk primaat bestond van de rechterhersen helft en de linkerhersen helft functioneerde als een dienaar van de rechterhersen helft. Op een bepaalde historisch moment in de ‘ancient world’ heeft er, volgens hem, een culturele verschuiving plaatsgevonden die uiteindelijk heeft geleid tot de overheersing van de

linkerhersen helft en de onderdrukking van de rechterhersen helft. Omdat beide hersen helften zeer verschillende kwaliteiten hebben, bracht deze verschuiving naar de linkerhersen helft ook een verschuiving in deze kwaliteiten met zich mee. Zoals McGilchrist heeft opgemerkt, staat de rechterhersen helft bijvoorbeeld open voor nieuwe ervaringen en begrijpt het leven op een holistische manier, terwijl de linkerhersen helft controle wil uitoefenen over ons leven en de wereld ervaart in de vorm van afgescheiden entiteiten.²

De collectieve accentverschuiving van de rechter- naar de linkerhersen helft heeft ook de opkomst van het materialistische wereldbeeld mogelijk gemaakt. Het is in deze omgekeerde situatie, waarbij de linkerhersen helft de rechterhersen helft domineert, dat het materialistische wereldbeeld zich thuis voelde. Dit verklaart natuurlijk waarom materialisten zich sterk identificeren met het ego en met competitie, en met het ervaren van zichzelf en de wereld om hen heen door een gevoel van afscheiding, omdat deze capaciteiten zich in de linkerhersen helft bevinden. En het verklaart ook waarom ze andere capaciteiten zoals empathie, samenwerking, het ervaren van gehelen en onderlinge verbondenheid, het plaatsen en begrijpen van dingen in hun context, als secundair of zelfs als irrelevant beschouwen.

Het gevoel van permanentie en afscheiding van het ego

Het is heel duidelijk dat ons ego in wezen een immateriële entiteit is, maar materialistische mensen die zich er sterk mee identificeren, hebben het een bepaalde permanente status gegeven. Zoals Eisenstein heeft opgemerkt, versterken gehechtheden die door geld en eigendom worden verschaft het illusionaire geloof in de permanentie van het ego. Het ego staat wel enige verandering toe, maar het dan moet altijd een lineaire, cumulatieve vorm van verandering zijn. Deze cumulatie kan bijvoorbeeld bestaan uit het toevoegen van een hogere sociale positie of status aan het identiteitsgevoel, of het nieuwe bezit van een groter huis, in een betere buurt, of een prestatie in een nieuw interessegebied. Mensen met een materialistisch wereldbeeld denken over het algemeen dat het opbouwen van een reputatie, het beschermen en zo mogelijk vergroten ervan, erg belangrijk zijn.

Zoals hierboven vermeld, ervaren we via de linkerhersenhalft de wereld door een gevoel van afscheiding. Dit gevoel van afscheiding kenmerkt het (onontwikkelde) ego en betreft onze eigen identiteit, onze relatie met andere mensen en met de omringende natuur. Als we naar andere mensen kijken, en naar planten en dieren om ons heen, dan zien we inderdaad allemaal afzonderlijke entiteiten, die allemaal van elkaar zijn afgescheiden door duidelijke grenzen met ruimtes ertussen. Mensen met een materialistisch wereldbeeld hebben ook de neiging om hun leven als afgescheiden te ervaren van het leven van andere mensen, die natuurlijk ook duidelijk in andere materiële lichamen leven. Als het bewustzijn onze eigen hersencellen is voortgekomen, dat is er ook een duidelijke afscheiding tussen mijn persoonlijke bewustzijn en dat van andere mensen. Daarom zal elke inbreuk op de persoonlijke ruimte van een materialistische denker meestal leiden tot beschermend, verdedigend of aanvallend gedrag: tot conflictsituaties.

Aan de basis van dit gevoel van afscheiding tussen mensen ligt het veel diepere gevoel afgescheiden te zijn van de omringende natuurlijke wereld. Mensen met een materialistisch wereldbeeld denken over het algemeen dat het menselijk leven voornamelijk bestaat in de context van een menselijke samenleving, en dat het opbouwen van een menselijke beschaving in principe is samengevallen met het overwinnen van de kracht van de natuur. Ze hebben zichzelf in een superieure positie erboven geplaatst. Vanuit de positie van het ego, dat zichzelf als subject beschouwt, bestaat alles in de omringende wereld uit louter objecten. Daarom voelen de mensen met een materialistisch wereldbeeld niet veel terughoudendheid bij het exploiteren van de natuurlijke wereld om hen heen – waaronder planten, dieren, bergen, rivieren, de oceanen, de lucht boven ons en natuurlijk ook andere menselijke wezens.

Een beperkt, maar arrogant wereldbeeld

Vanwege de identificatie met het ego en de locatie ervan in slechts één helft van de hersenen, is het materialistische wereldbeeld in wezen een zeer beperkt wereldbeeld. Dit heeft de mensen die dit wereldbeeld onderschrijven er niet van weerhouden om erg arrogant te zijn over onze plaats in de wereld. Zichzelf beschouwend als de hoogst ontwikkelde soort

op deze planeet, met het krachtigste brein, hebben ze zichzelf beschouwd als meesters van het leven en zijn ze nooit bereid geweest te geloven dat er een andere hogere, machtigere autoriteit op deze planeet zou kunnen bestaan. Dit maakt het heel moeilijk voor materialisten om te beseffen en te accepteren dat de eeuwen van dominantie door hun eigen wereldbeeld – met wortels die zelfs millennia teruggaan in de tijd – grotendeels verantwoordelijk zijn geweest voor het creëren van de huidige planetaire polycrisis. Zoals gezegd, omvat deze crisis omvat de ecologische crisis, die zich heeft gemanifesteerd omdat we, gedreven door de materialistische visie op het leven, de context – de planetaire matrix of het web van het leven – vernietigen die ons overal en altijd omringt en ons fysieke leven mogelijk maakt. In het materialistische wereldbeeld zou het nemen van verantwoordelijkheid voor deze crisissituatie inhouden: toegeven dat wij mensen toch niet de meesters van het leven zijn geweest.

Ik ben zeker niet de enige die de ernst van deze situatie is gaan inzien. Zo heeft de Engelse filosoof Rupert Spira in dit verband opgemerkt: ‘Eeuwenlang is onze cultuur gedomineerd door de materialistische kijk op de werkelijkheid. Het is nodig om te wijzen op de verwoestende effecten van deze visie, de omvang van het lijden en de conflicten in de samenleving spreekt voor zich. (...) De mensheid kan het materialistische paradigma niet overleven. Als onze soort, en talloze anderen, willen overleven, zullen we het materiemodel moeten vervangen door het bewustzijnsmodel.’³

Sinds een paar decennia zijn steeds meer mensen zich bewust geworden van de gevaren en beperkingen van het materialistische wereldbeeld, maar sommige mensen zijn zich er zelfs al veel eerder bewust van geweest. Meer dan tweehonderd jaar geleden beschouwde de Engelse schilder, dichter en visionair William Blake (1757-1829) dit wereldbeeld, dat hij associeerde met de ideeën van Isaac Newton, als beperkt tot ‘the single vision’ van ‘Newton’s Sleep’, en waarschuwde hij voor de inherente vernietigende kracht ervan. Ook de inheemse volkeren waarmee Europese kolonisten in contact kwamen, waren zich bewust van de gevaren van het materialistische wereldbeeld van de Europeanen. De Native American Chief Seattle zei in de 19e eeuw dat alles wat we de aarde aandoen – aan de natuurlijke wereld om ons heen – we onszelf aandoen. Andersom geldt trouwens hetzelfde:

wat we onszelf aandoen, doen we ook de aarde aan. Deze denkers hebben ons laten zien dat we eigenlijk geen wetenschappelijk bewijs nodig hebben om tot een waarheidsgetrouwe visie te komen.

Het is waar dat we ons tegenwoordig collectief meer bewust zijn geworden van de ecologische crisis waarmee we worden geconfronteerd in de vorm van klimaatkansen. Maar zolang ons ecologisch denken en handelen een materialistisch fundament behoudt – en de natuurlijke wereld wordt beschouwd als louter materie zonder bewustzijn zolang er geen hersenen zijn om het te produceren – zal het ons niet veel helpen met het herwaarderen van onze plaats in het planetaire web van het leven en het herstellen van de schade die we eraan hebben toegebracht op een structurele manier. In dit opzicht moeten we veel meer doen dan alleen het creëren van nieuwe technologische uitvindingen, zoals elektrische auto's en zonnepanelen. Albert Einstein wist al met wat voor soort dilemma we hier te maken hebben, toen hij zei: 'We kunnen onze problemen niet oplossen met hetzelfde denken dat we hebben gebruikt toen we ze creëerden.' Om in de richting van een oplossing te bewegen, hebben we een diepgaande verandering in ons wereldbeeld nodig, een verandering in ons basisidee van wat bewustzijn is en wat het kan doen.

Een dag-georiënteerd, lineair wereldbeeld van buitenaf

Mensen met een materialistisch wereldbeeld hebben de neiging een hekel te hebben aan het natuurlijke proces van cyclische verandering, dat de cycli van de dag *en* de nacht, van zomer *en* winter, van leven *en* dood omvat. Ik denk dat veel mensen, waaronder ikzelf, zich niet bewust zijn geweest van het feit dat het materialistische wereldbeeld voor een groot deel altijd een wereldbeeld is geweest dat alleen betrekking heeft op het dagdeel van ons leven, op het deel van het leven waarin we de wereld om ons heen duidelijk kunnen zien. Hoewel het beweert ons te informeren over de totaliteit van het leven, heeft het zich alleen beziggehouden met de wereld die we overdag kunnen waarnemen via onze vijf zintuigen, in het bijzonder de zintuigen van zien en aanraken. Wanneer de wereld wordt bekeken en geanalyseerd door onze zintuigen (of door apparatuur die onze zintuigen uitbreidt), lijkt de tastbare materiële wereld de enige wereld te zijn die echt

bestaat. Dan is de conclusie gemakkelijk te trekken en te bevestigen dat materie het fundament van het leven moet zijn.

Door gebruik te maken van microscopen zijn we erin geslaagd om de atomaire en subatomaire wereld in dit wereldbeeld op te nemen; en door telescopen te gebruiken, zijn we erin geslaagd om de omringende kosmos in dit wereldbeeld op te nemen. Maar vanwege de objectieve methode van wetenschappelijk onderzoek is het materialistische wereldbeeld altijd beperkt geweest tot het onderzoeken van alles van buitenaf, zelfs wanneer het apparaat gebruikt om een levend (of dood) lichaam binnen te gaan om de kleinste details van zijn inwendige organen, cellen, atomen en verder te bestuderen. Wanneer materialistische wetenschappers in een donkere ruimte werken, moeten ze eerst een licht aandoen, of gevoelige apparatuur gebruiken die hen helpt om het bereik van hun zintuigen uit te breiden, om te kunnen detecteren wat ze onderzoeken.

De dag-georiënteerde focus van het materialistische wereldbeeld is ook verantwoordelijk geweest voor het projecteren van lineair denken op het cyclische leven. We hebben dit gezien in ons economisch denken, waarin groei – tot voor kort althans – werd beschouwd als een lineair proces van voortzetting in een rechte lijn naar een hoger niveau. We hoeven niet verder te kijken dan ons eigen lichaam, om te weten dat groeien naar psychologische en spirituele volwassenheid niet lineair gebeurt, maar deel uitmaakt van een golvend, cyclisch ontwikkelingsproces. Een wereldbeeld dat de nachtelijke en cyclische processen serieus zou omvatten, en zelfs zou erkennen dat de aanwezigheid en kracht van de duisternis in feite centraal staat in een gebalanceerde staat – van een steeds veranderende gebalanceerde dualiteit, zoals gevisualiseerd door het taoïstische symbool van yin-yang – , zou noodzakelijkerwijs een subjectief wereldbeeld moeten zijn dat is gebouwd op het ervaren van de wereld van binnenuit.

Het vermijden en aantrekken van vijanden, van dood en ellende

In de cyclische werkelijkheid kunnen we de dood niet uitsluiten van het leven. Zoals elke levende plant die in de aarde is geworteld ons laat zien, kan leven alleen groeien op het fundament van de dood. Ik wees al op het feit dat vermijding en angst voor de dood de kern vormen van het materialistische wereldbeeld. Materialisten doen hun best om niet aan hun

eigen dood te denken en al hun aandacht te richten op hun leven, naar hun mening het enige leven dat ze ooit zullen hebben. Paradoxaal genoeg nodigen ze echter ook uit tot de confrontatie met de realiteit van de dood. Door de overtuiging dat dit ene fysieke leven alles is wat we hebben, samen met de focus op het verwerven en verdedigen van materiële bezittingen – waaronder persoonlijk grondbezit en staatseigendom van grote stukken land met grenzen eromheen om anderen buiten te houden – creëren we het idee van de vijand, die een bedreiging voor ons vormt. Omdat de materialisten ervan overtuigd zijn dat we maar één keer leven, zijn ze er ook van overtuigd dat ze door het doden van vijanden voor altijd van hun vijanden afkomen. In hun visie verdwijnen ze volledig van de planeet door hun fysieke lichamen te doden. In dit opzicht is de manifestatie van conflicten en oorlogvoering in onze wereld, en het lijden en de ellende die daaruit voortvloeien, onlosmakelijk verbonden met de aanwezigheid en de kracht van het materialistische wereldbeeld.

Dit wereldbeeld is in wezen een dualistisch wereldbeeld, dat gebaseerd is op het geloof in het bestaan van absolute tegenstellingen, Vriend versus Vijand, Goed versus Slecht, Leven versus Dood. Dit dualistische wereldbeeld brengt niet alleen een kracht van vermijding met zich mee, maar ook een aantrekkingskracht: materialisten kunnen hun vijanden niet in vrede hun leven laten leiden, ze met rust laten, maar blijven ze opzoeken en confronteren, om hen eraan herinneren dat ze nog steeds hun vijanden zijn. Een vijandige geest heeft een vijand nodig om zijn of haar vijandigheid op te projecteren.

Een mechanistisch wereldbeeld dat spiritualiteit uitsluit

Paradoxaal genoeg zijn materialisten ook vaak abstracte denkers, die materie in mechanistische termen interpreteren. In de woorden van de filosoof Rupert Spira: ‘Een wereld gemaakt van materie is een abstractie, en het is deze rampzalige veronderstelling die aan de basis ligt van onze materialistische cultuur en die verantwoordelijk is voor het afscheiden van alle objecten en anderen van de intimiteit van onszelf, waardoor we in staat zijn om onze omgeving niet te respecteren en te degraderen en andere mensen en dieren op onvriendelijke en onrechtvaardige manieren te behandelen.’⁴ Het is bijna logisch dat ze hun bewustzijn, dat in hun ogen

slechts een product is van hun hersencellen, ook in mechanistische termen moeten zien als iets dat in wezen werkt als een ingewikkelde machine, als een computer. In het materialistische wereldbeeld zijn de culturele prestaties van onze soort, die hebben geresulteerd in de opbouw van een beschaving op planetaire schaal, rechtstreeks verbonden met de evolutionaire ontwikkeling van onze hersenen. En daarmee hebben we onszelf aan de top van alle evolutionaire ontwikkelingen op onze planeet geplaatst.

Mensen met een materialistisch wereldbeeld hebben per definitie de spirituele dimensie van de natuurlijke wereld uitgesloten. Ze hebben zichzelf boven de natuur geplaatst, in een positie van dominantie, en behandelen die als een verzameling objecten of grondstoffen die er uitsluitend is voor menselijk gebruik en uitbuiting. Volgens hen bestaat de spirituele dimensie van de natuur gewoon niet – bestaat er niet zoiets als een bezielde natuurlijke wereld, alleen een wereld gevuld met brokken materie, waaronder wijzelf. Spirituele ervaringen die wijzen op het bestaan van een bezielde natuurlijke wereld passen niet in dit wereldbeeld. Ze ondergraven de fundamenteën van het materialistische zelfbeeld van de mens als heerser over de natuurlijke wereld, en dat voelt natuurlijk niet zo fijn. Dat kan verklaren waarom materialisten hun best doen om spirituele ervaringen van mensen te negeren, of niet serieus te nemen of – als deze aanpakken niet succesvol zijn geweest – ze met een disproportionele felheid te bestrijden.

Nieuwe inzichten in de aard van bewustzijn

Nu ga ik, zoals beloofd, aandacht besteden aan de ervaringen en de wetenschappelijke inzichten die onze kijk op de aard van het bewustzijn veranderen, en daarmee ook de realiteitsopvatting van het materialistische wereldbeeld ondergraven. Daartoe zal ik hieronder allereerst in aparte secties mijn focus richten op achtereenvolgens bijna-dood ervaringen, communicatie na de dood, reïncarnatie, terminale helderheid en geheugenopslag. Vervolgens ga ik kort in op de wetenschappelijke ontwikkelingen op het gebied van het bewustzijn, zoals die zich gemanifesteerd hebben vanaf het begin van de 20^e eeuw. Deze ontwikkelingen werden aangestuurd door de ontdekkingen in de kwantumfysica, die min of mee synchroon bleken te lopen met de ontwikkelingen in de dieptepsychologie. Daar kan natuurlijk heel veel over

worden gezegd. In dit artikel moet ik me beperken tot het kort aanstippen van die diverse ontwikkelingen.

Al deze ervaringen en ontwikkelingen zijn pas aan het eind van de 20^e eeuw / het begin 21^e eeuw bij elkaar gekomen en zijn in onze tijd in een stroomversnelling geraakt. De nieuwe inzichten in de aard van het bewustzijn, die daarin centraal staan, blijken als geroepen te komen voor ons, nu onze samenleving wereldwijd in een polycrisis is beland die alle gebieden van het leven raakt.

De realiteit onthuld door bijna-doodervaringen

Eerst zal ik aandacht besteden aan de realiteit die wordt onthuld door mensen die een bijna-doodervaring hebben meegemaakt. Veel mensen zijn zich er waarschijnlijk nog niet van bewust hoe revolutionair de ervaringen van deze mensen zijn en hoezeer ze ons allemaal gaan helpen om ons leven – inclusief de relatie met de dood – veel beter te begrijpen.

Door de ontwikkelingen en verbeteringen van moderne technieken in de 20e eeuw – zoals reanimatie en transplantaties van lichaamsorganen – is het steeds beter mogelijk geworden om mensen in leven te houden, die eerder zouden zijn overleden. Door die ontwikkelingen en verbeteringen zijn de meldingen van mysterieuze ervaringen die sommige mensen op de rand van de dood hebben ook enorm toegenomen. Dit soort ervaringen zijn door de hele geschiedenis heen gerapporteerd en vonden waarschijnlijk ook plaats in de prehistorie, maar in onze tijd lijken ze vaker plaats te hebben. Ze gebeuren altijd tijdens de korte periode dat het hart is gestopt met kloppen en de bloedcirculatie volledig is gestopt. Omdat mensen niet voorbereid waren op dit soort ervaringen en bang waren dat mensen zouden denken dat ze gek waren, neigden ze in beginsel deze voor zichzelf te houden. Maar in de jaren zeventig trokken deze ervaringen de aandacht van de Amerikaanse filosoof, psychiater en arts Raymond Moody. Dit inspireerde hem om een aantal daarvan vast te leggen en in 1975 een boek te schrijven over dit fenomeen, getiteld *Life After Life*. Aan hem hebben we de term *bijna-doodervaring* te danken voor dit soort ervaringen.

Sinds Moody zijn boek publiceerde, zijn er nog vele andere artikelen en boeken verschenen over dit fenomeen. Er zijn wetenschappelijk georiënteerde artikelen en boeken verschenen, waarin meer gevallen op dit

gebied werden besproken en aanvullend onderzoek werd aangeboden, die de bijna-doodervaring een stevigere wetenschappelijke basis hebben gekregen. Bekende onderzoekers met gepubliceerde artikelen en boeken zijn bijvoorbeeld de Nederlandse cardioloog Pim van Lommel, de Amerikaanse psychiater Bruce Greyson, de Amerikaanse sociaal antropoloog Marilyn Schlitz of de Britse biomedische wetenschapper Penny Sartori.⁵ Maar zij zijn zeker niet de enigen die aandacht hebben besteed aan het fenomeen van de bijna-doodervaring.

Interessant is dat sinds een paar decennia ook mensen die zelf een bijna-doodervaring hebben gehad, zijn gaan schrijven over hun ervaring en de enorme transformerende impact die deze op hun leven heeft gehad. In dit verband denk ik bijvoorbeeld aan de fascinerende verhalen van Anita Moorjani, Eben Alexander en Nancy Rynes.⁶ Tegenwoordig zijn er ook veel verhalen uit de eerste hand over bijna-doodervaringen die op YouTube kunnen worden bekeken en beluisterd – bijvoorbeeld op het YouTube-kanaal van Anthony Chene Production.⁷ De eerste aflevering van de Netflix-documentaire *Surviving Death* uit 2021 is gewijd aan bijna-doodervaringen, met zowel het nieuwste onderzoek op dit gebied als enkele verhalen uit de eerste hand.

Als je met een open geest leest of luistert naar deze verhalen, kun je niet ontsnappen aan het idee dat de mensen die over hun eigen ervaring praten allemaal heel ruimdenkend en eerlijk zijn, en dat hun verhalen waarheidsgetrouw en authentiek zijn. In de meeste gevallen werd hun wereldbeeld volledig getransformeerd door de impact van hun ervaring. Wanneer ze vóór hun ervaring een seculier, materialistisch wereldbeeld hadden, dan werd het getransformeerd in een spiritueel wereldbeeld dat ruimte en betekenis aan hun ervaring kon geven. Wanneer ze vóór hun ervaring een bepaalde religie hadden beoefend, konden ze hun religie blijven beoefenen, maar werd daarna hun conventionele religieuze wereldbeeld verruimd tot een dieper, meer spiritueel wereldbeeld. Belangrijk is dat geen van hen pure materialisten bleven.

In hun bijna-doodervaring hadden ze ervaren dat ze los van hun fysieke lichaam voortleefden en bewust aanwezig bleven. Dit had hen ervan overtuigd dat hun bewustzijn niet afhankelijk was van het leven van hun fysieke lichaam en dat het ook zou blijven bestaan wanneer dit lichaam in

de nabije toekomst echt zou doodgaan. Tijdens de ervaring waren ze een dimensie binnengegaan waarvan ze niet wisten dat die bestond en in de meeste gevallen was deze ervaring erg overweldigend voor hen. Ze voelden de pijn die verbonden was met hun fysieke lichaam niet meer en ervaarden overal om hen heen onvoorwaardelijke liefde, belichaamd door onbekende spirituele wezens en vaak ook door enkele van hun dode familieleden. In deze dimensie was de bewuste ervaring van henzelf, van wie ze werkelijk zijn, enorm geïntensiveerd en verruimd. Hun besef van tijd leek te zijn verdwenen. In de meeste gevallen was de bijna-doodervaring begonnen met het verlaten van hun lichaam, het erboven uit stijgen en nauwkeurig observeren wat er in de fysieke wereld gebeurde, zowel in de kamer waar hun lichaam lag als daarbuiten. Vaak leken ze in staat om door muren heen te gaan – en zelfs om de hoofden van anderen binnen te dringen en hun gedachten te lezen en hun gevoelens direct te ervaren. Hun bijna-doodervaring was dus meestal ook *out-of-body experience*, een uittreding. Bijna allemaal meldden ze dat hun leven in de spirituele dimensie van de bijna-doodervaring veel reëler voelde voor hen, dan hun leven in de fysieke wereld.

Toen de mensen eindelijk terugkeerden naar hun lichaam, vonden de meesten van hen het in eerste instantie helemaal niet leuk om terug te keren naar het fysieke leven dat ze achter zich hadden gelaten. Maar hun leven veranderde ten goede toen ze er uiteindelijk in slaagden om de nieuwe visie, die ze tijdens hun bijna-doodervaring hadden ontvangen, in hun leven te integreren. Door de impact van hun bijna-doodervaring waren ze hun angst voor de dood volledig kwijtgeraakt, en dit was een blijvende verandering. Vanuit die nieuw verworven onbevreesde positie voelden ze zich geïnspireerd om veel vollediger deel te nemen aan het leven om hen heen en er op een veel liefdevollere, empathischere en authentiekere manier aan bij te dragen. En ze voelden zich gedreven om hun verhaal aan de wereld te vertellen.

De bijna-doodervaringen vonden allemaal plaats in de korte periode dat hun hart was gestopt met kloppen, het bloed volledig was gestopt met circuleren en hun brein niet meer functioneerde. Het feit dat mensen tijdens hun bijna-doodervaring in deze periode hun lichaam konden verlaten en observaties konden doen – zoals zichzelf van buitenaf zien liggen,

observeren wat mensen deden en waarover ze spraken, soms in andere kamers – en dat die later ook accuraat bleken te zijn, is heel belangrijk. De realiteit die zich tijdens deze ervaringen ontvouwde, laat heel duidelijk zien dat ons bewustzijn blijkbaar los van ons brein en ons fysieke lichaam kan bestaan, en zelfs krachtiger lijkt te worden zonder deze fysieke hersenverbinding. De suggestie dat bewustzijn primair is en zal overleven wanneer ons fysieke lichaam doodgaat, is erg sterk.

Communicatie na de dood

Er zijn nog andere ervaringen die het vermelden waard zijn en die wijzen op het voortleven van ons bewustzijn. Zo zijn er veel meldingen van de zogenoemde *after death communication*, communicatie na de dood. Hierbij wordt door overleden mensen gecommuniceerd met familieleden of vrienden die nog in leven zijn. Soms gebeurt dit rechtstreeks met de nabestaanden of vrienden, soms speelt een medium de rol van tussenpersoon bij het ontvangen van berichten van de personen die zijn overleden. Hieronder zal ik aandacht besteden aan een paar boeken over dit thema, met de wetenschap dat dit slechts een kleine greep is uit de vele boeken die op dit gebied zijn gepubliceerd.

De Engelse auteur Colin Wilson – die in de jaren vijftig begon met schrijven over de buitenstaander in de samenleving, maar dit onderzoek later uitbreidde naar verschillende occulte en psychologische thema's – heeft ook het bewijs voor leven na de dood onderzocht: in zijn boek *Afterlife* uit 1985.⁸ In dit boek heeft hij aandacht besteed aan verschillende mensen die betrokken zijn geweest bij onderzoek op dit gebied, van de 19e eeuw tot nu. Hij heeft de mogelijkheid van een voortzetting van het leven na de dood vanuit veel verschillende invalshoeken bekeken. Hij gaf toe dat hij met zijn onderzoek begon als een scepticus, open voor elk resultaat, maar uiteindelijk vond hij het bewijs voor het voortbestaan van ons bewustzijn behoorlijk overtuigend.

Meer recentelijk, in 2003, publiceerde de Amerikaanse psychotherapeute Jane Greer haar persoonlijke onderzoek naar het fenomeen van communicatie na de dood (dat ze *transcommunicatie* heeft genoemd) in haar boek *The After Life Connection*. Als psychotherapeut was ze aanvankelijk nog niet veel bezig met dit fenomeen, maar dit veranderde

toen haar moeder, met wie ze haar hele leven heel close was geweest, overleed aan een hersentumor. Al voordat haar moeder stierf, beloofde ze hun communicatie gaande te houden. Greer kwam er al snel achter dat ze inderdaad opvallende berichten van haar moeder bleef krijgen die heel duidelijk aangaven dat haar leven niet was geëindigd met haar dood en dat hun relatie ook niet was geëindigd. Greer ervoer haar aanwezigheid door middel van verschillende manifestaties: via energieën, via ‘animal visitations’, via muziek en dromen.⁹ Het is begrijpelijk dat dode mensen vaak andere communicatiemiddelen gebruiken dan het gebruik van spraak of woorden, omdat het fysieke orgaan dat spraak en woorden produceerde niet meer kon worden gebruikt. Daarom worden andere middelen gebruikt, zoals spelen met elektriciteit en het creëren van synchronistische gebeurtenissen, die we misschien in eerste instantie niet zouden associëren met communicatiemiddelen. Greer heeft benadrukt dat we ons er eerst voor moeten openstellen, om het als een vorm van communicatie te kunnen herkennen als we ermee geconfronteerd worden.

Greer beschouwde de boodschappen die ze van haar moeder ontving als zeer troostend en helend, en ze ontdekte dat in dit opzicht veel andere mensen soortgelijke ervaringen hadden. Dit troostende en helende aspect inspireerde haar om er een boek over te schrijven. Belangrijk is dat ze erop heeft gewezen dat niet alleen mediums of specifieke gevoelige mensen toegang hebben tot deze psychische energie, maar dat we ons allemaal kunnen openstellen voor deze psychische energie. Volgens haar hebben kinderen nog steeds toegang tot deze energie, omdat ze nog steeds in harmonie zijn met hun onderbuikgevoel. Daarom houdt het openstellen voor communicatie met onze overleden dierbaren echt een vorm in van opnieuw verbinden met een deel van onszelf dat we geleidelijk zijn kwijtgeraakt tijdens het proces van opgroeien. In haar boek laat ze zien wat we kunnen doen om deze transcommunicatie met overleden dierbaren, familieleden of vrienden in ons eigen leven te activeren.

De Amerikaanse schrijfster Betty Kovacs, die is opgeleid in en werkzaam is geweest als docent ‘Comparative Literature and Theory of Symbolic-/Mythic Language’, heeft ook een interessant boek geschreven over communicatie na de dood, getiteld *The Miracle of Death*.¹⁰ Nadat haar moeder, haar zoon en haar man alle drie waren omgekomen bij

afzonderlijke auto-ongelukken, bleef ze met hen communiceren, niet alleen over persoonlijke dingen, maar ook in het algemeen over de huidige staat van onze wereld. Het overtuigde haar ervan dat de dood geen einde is, maar slechts een transformatie. Ze had tientallen jaren in een academische omgeving gewerkt en door de communicatie na de dood was ze zich steeds bewuster geworden van de beperkingen van de heersende materialistische wetenschap. Haar verkenning 'had zich al te lang geworteld in de academische wereld waar de rationele geest was geconditioneerd om te geloven in de fictie van zijn superioriteit boven alle andere mentale functies.'¹¹ De fictie waar ze het hier over heeft, is natuurlijk het materialistische wereldbeeld. Volgens haar gaan de nieuwste ontdekkingen in de natuurkunde ons helpen om dit wereldbeeld te transformeren en ook de communicatie na de dood die ze heeft ervaren serieus te nemen: 'Terwijl we proberen onze geest opnieuw op te voeden met de nieuwe percepties van de werkelijkheid die door de moderne natuurkunde worden ontwikkeld, creëren we een nieuw wereldbeeld dat niet alleen genoeg ruimte heeft voor individuele, transformerende ervaringen, maar het in feite *vereist*.' In dat nieuwe wereldbeeld 'is de echte dood in onze cultuur niet de fysieke dood, maar de dood van deze aangeboren kennis over de werkelijkheid.'¹²

Het is belangrijk om hier te benadrukken dat het algemeen bekend is dat er charlatans werkzaam zijn geweest op het gebied van mediumschap. Maar gelukkig zijn er ook mediums die bewezen hebben echte bemiddelaars te zijn. De berichten die deze dode mensen overbrengen aan de levende familieleden of vrienden, zijn vaak beperkt tot het informeren van hen dat ze in orde zijn en zich geen zorgen over hen hoeven te maken, en dat voelt erg geruststellend voor deze levende familieleden of vrienden. De eerder genoemde Netflix-documentaire *Surviving death* besteedt in twee afleveringen aandacht aan deze mediums.

Reïncarnatie

Naast communicatie na de dood is er ook het fenomeen *reïncarnatie*. De meeste religieuze wereldbeelden omvatten een geloof in reïncarnatie. De monotheïstische religies van het jodendom, het christendom en de islam, althans in hun geïnstitutionaliseerde vormen, zijn hierin de grote uitzonderingen. Maar desondanks heeft het geloof in reïncarnatie een zeer

lange geschiedenis, die zelfs teruggaat tot in de prehistorie. Het feit dat reïncarnatie grotendeels als een religieus fenomeen wordt beschouwd, zou kunnen helpen verklaren waarom materialistische wetenschappers – die zich voornamelijk bezighouden met rationeel denken, objectieve kennis en analyse van feiten – reïncarnatie niet al te serieus hebben genomen en er nog niet veel aandacht aan hebben besteed. Maar in het materialistische wereldbeeld was de mogelijkheid van reïncarnatie natuurlijk ook a priori uitgesloten. Onderzoek ernaar zou een directe bevraging van het materialistische wereldbeeld met zich meebrengen. Sinds de 19e eeuw zijn er enkele denkers en onderzoekers in de westerse cultuur geweest die reïncarnatie als een realiteit accepteerden – zoals de mensen die betrokken waren bij de Theosophical Society en de Anthroposophical Society, waaronder Helena Blavatsky en Rudolf Steiner. Daarnaast was er ook the Society for Psychical Research, die in 1882 was opgericht in Londen en zich bezighield met onderzoek op parapsychologisch gebied, waaronder ook reïncarnatie valt. Maar indertijd werd dergelijk onderzoek niet echt serieus genomen door de reguliere wetenschappelijke wereld. En deze afwijzende houding is blijven bestaan gedurende de 20^e eeuw.

Gelukkig lijkt er in dit opzicht wat verandering in de lucht te zitten. Aan het einde van de 20^e en het begin van de 21^e eeuw zijn er enkele dappere wetenschappelijke onderzoekers geweest die het hebben aangedurfd om reïncarnatie te onderzoeken – hoewel hun onderzoek nog steeds de aandacht van de materialistische wetenschappers niet heeft weten te bereiken. De Amerikaanse psychiater Ian Stevenson is een van die onderzoekers, die uitgebreid onderzoek heeft gedaan op dit gebied en wiens onderzoek na zijn dood werd voortgezet door Tim Tucker. Hun onderzoek heeft aangetoond dat zeer jonge kinderen over de hele wereld herinneringen hebben aan een vorig leven. Deze kinderen verrasten hun ouders (of andere verzorgers) toen ze hen intieme details over hun vorige leven begonnen te vertellen. Toen er actie werd ondernomen om de informatie te controleren en te verifiëren, werd eerst zorgvuldig gekeken of deze kinderen hun informatie niet via andere bronnen hadden kunnen krijgen. En toen die mogelijkheid uitgesloten of zeer onwaarschijnlijk was, werd een poging gedaan om de informatie over dit vorige leven te verifiëren. Vaak bleken ze informatie over onbekende mensen en plekken te hebben, die ze niet via een andere

bron hadden kunnen ontvangen, maar die na onderzoek wel bleek te kloppen. De Amerikaanse filosoof en religiewetenschapper Christopher Bache, die het grootste deel van zijn leven onderzoek heeft gedaan naar de aard van het bewustzijn, heeft een zeer interessant boek geschreven over reïncarnatie, getiteld *Lifecycles*. In dit boek duikt hij diep in het thema reïncarnatie en wijst hij op het belang van het onderzoek van Ian Stevenson op dit gebied.¹³

Terminale helderheid, hydrocephalus en geheugenopslag

Naast bijna-doodervaringen, communicatie na de dood en de realiteit van reïncarnatie, zijn er nog andere aanwijzingen dat ons bewustzijn niet door de hersencellen wordt geproduceerd. In dit verband heeft Bruce Greyson gewezen op een fenomeen dat hij *terminal lucidity*, terminale helderheid, heeft genoemd. Met deze term doelt hij op het feit dat sommige mensen die al jaren aan dementie lijden, op de allerlaatste dag van hun leven, vlak voor hun dood, onverwacht weer een heldere geest hebben. Veel mensen hebben dit fenomeen aan den lijve ondervonden bij familieleden van vrienden die aan dementie leden, maar van wie de oude vertrouwde identiteit onverwachts terugkeert vlak voordat ze stierven. De Engelse psycholoog Steve Taylor heeft een interessante blog geschreven over terminale helderheid, getiteld *The Enigma of Terminal Lucidity*. In deze blog heeft hij erop gewezen dat er nog geen verklaring is voor dit fenomeen, maar hij heeft er het volgende aan toegevoegd: ‘Terminale helderheid suggereert dat het menselijk bewustzijn een complexere en mysterieuzere bron kan hebben. Volgens de filosofische benadering die ik ‘panspiritisme’ noem, bestaat bewustzijn buiten het menselijk brein, als een fundamentele en universele kwaliteit. De rol van het brein is niet om bewustzijn te produceren, maar om het door te geven, zodat universeel bewustzijn ons interne bewustzijn kan worden.’¹⁴

Bruce Greyson heeft ook nog verwezen naar een ander merkwaardig fenomeen dat aangeeft dat ons bewustzijn niet door onze hersencellen kan worden geproduceerd: er zijn verslagen van mensen die helder konden denken en volledig deelnamen aan de samenleving, maar wier schedel grotendeels gevuld bleek te zijn met vocht in plaats van hersencellen. Dit werd onthuld, toen er een scan van hun hersenen werd gemaakt. De Engelse

neurowetenschapper John Lorber heeft dit fenomeen, dat *hydrocephalus* wordt genoemd, onderzocht. De patienten die hij onderzocht hadden hoge posities in organisaties, waarin ze even goed bleken te functioneren als de andere mensen.¹⁵ Dit roept natuurlijk de vraag op: hoe hebben ze jarenlang hun verstand kunnen gebruikt, terwijl uit onderzoek blijkt dat ze geen of nauwelijks hersencellen hebben? Ook dit fenomeen bevestigt dat ons bewustzijn niet louter een product van de hersenen kan zijn.

Eben Alexander heeft nog een ander fenomeen ingebracht – uit zijn eigen bijna-doodervaring – dat volgens hem duidelijk aangeeft dat de hersenen ons bewustzijn niet produceren: de veronderstelling dat ons geheugen is opgeslagen in onze hersencellen. Door een meningitis-infectie en de daaruit voortvloeiende coma van 6 dagen, waarin hij zijn bijna-doodervaring had, werden zijn hersenen ernstig beschadigd. Toen hij uit deze coma ontwaakte, was al zijn geheugen verdwenen: hij kon zich niets herinneren, zelfs niet wie hij was. In de maanden nadat hij was ontwaakt, herstelden zijn hersenen zich geleidelijk en keerden zijn pre-coma kennis en zijn geheugen geleidelijk terug. Interessant is dat sommige herinneringen zelfs completer terugkeerden dan voor zijn coma en ook levendiger waren. Hij herinnerde zich opnieuw details uit zijn vroege jeugd. Dit alles deed hem afvragen waar al zijn herinneringen in de tussentijd waren gebleven. Blijkbaar waren ze ergens anders opgeslagen, buiten zijn hersenen, en tijdens het herstelproces hadden zijn hersenen weer toegang gekregen tot deze bron. En hoe kon het dat de details van zijn herinneringen completer en levendiger waren geworden? Samen met het feit dat ieders hersencellen regelmatig worden vernieuwd en op de een of andere manier herinneringen worden bewaard tijdens dit vernieuwingsproces, bevestigde het voor hem dat ons geheugen over het algemeen niet in de hersenen wordt opgeslagen. En dit paste ook in het idee dat bewustzijn primair is en voorafgaat aan materie.¹⁶

Wetenschappelijk onderzoek naar de aard van het bewustzijn

Het is de moeite waard om hier te vermelden dat het niet alleen door een groeiend aantal persoonlijke ervaringen is dat mensen met een materialistisch wereldbeeld tegenwoordig worden geconfronteerd. Zoals eerder aangegeven wordt het materialistische wereldbeeld al meer dan

honderd jaar door de kwantumfysica in twijfel getrokken. Eerder in dit artikel heb ik al een uitspraak van Max Planck uit 1944 geciteerd, over het feit dat bewustzijn dat primair is, voorafgaat aan materie. Sinds de twintiger jaren van de vorige eeuw is het onderzoek naar de kwantumfysica voortgezet en heeft het verschillende wetenschappers, filosofen en andere denkers geïnspireerd om nieuwe ideeën te ontwikkelen over de aard en kracht van bewustzijn, die helaas nooit serieus werden genomen door de reguliere materialistische wetenschappers en min of meer werden gediskwalificeerd door een ‘alternatief’ of ‘controversieel’ label op hun werk te plakken.

De ontwikkeling van de diepte psychologie in de 20^e eeuw leverde een belangrijke bijdrage aan het wetenschappelijke onderzoek naar de aard van het bewustzijn – en, verbonden daarmee, naar de aard van het deel van onze geest waar we niet bewust van zijn, van het onderbewuste. Sigmund Freud focuste zich voornamelijk op de manier waarop onderdrukte delen van ons bewustzijn verder leefden in het onbewuste deel van onze geest, en, van daaruit, ons leven bleven beïnvloeden. De Zwitsere psycholoog en leerling van Freud, Carl Jung, breidde Freud’s notie van het *persoonlijk onderbewuste* uit. Jung betoogde dat er naast het persoonlijk onderbewuste ook een *collectief onderbewuste* bestond, waarin het complete psychologische en spirituele erfgoed van de mensheid is opgeslagen. Volgens hem, hebben we geen directe toegang ertoe, maar indirect wel, door de symbolische manifestatie van archetypen in ons leven, zowel in dromen als ons wakende bestaan.

Jung’s onderzoek liet zien dat we op dit diepe niveau van het collectief onderbewuste allemaal onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden, en ook met de natuurlijke wereld om ons heen. Deze kwaliteit van het collectief onderbewuste om ons te verbinden met anderen en met de omringende natuurlijke wereld, veronderstelt dat onze geest niet alleen gelocaliseerd is in ons brein, maar ook aanwezig is in een onzichtbare dimensie om ons heen, en niet wordt geproduceerd door onze hersencellen. Met andere woorden, Jung’s ideeën over de bewuste en onbewuste geest onderschrijven niet het materialistische wereldbeeld, en verwijzen eerder naar een wereldbeeld waarin het bewustzijn als primair wordt beschouwd. In dit verband is het interessant om er even op te wijzen dat Rupert Spira Jung’s

term *collectief onbewuste* een beetje misleidend vindt, omdat ‘het impliceert dat de inhouden van dit veld buiten het bewustzijn liggen.’ Hij spreekt wat dit betreft liever over ‘het collectieve veld van het bewustzijn’, waartoe de individuele geest soms toegang tot krijgt – bijvoorbeeld door dromen.¹⁷

Jung was zich overigens heel bewust van de ontwikkelingen in de kwantumfysica, dat ook vraagtekens plaatste bij het materialistische wereldbeeld. In dit kader was hij bevriend met de natuurkundige Wolfgang Pauli, en correspondeerde hij met hem over de relatie tussen psychologische en natuurkundige zaken. Het is wat dit betreft geen toeval, denk ik, dat de ontwikkelingen in de kwantumfysica en in de dieptepsychologie min of meer synchroon aan elkaar hebben gelopen.

In 2007 werd een interessante verzameling artikelen gepubliceerd, getiteld *Mind Before Matter*. Hierin zijn visies van wetenschappers en andere onderzoekers opgenomen over een nieuwe wetenschap van het bewustzijn, waarin de aanwezigheid van het bewustzijn voorafgaat aan materie. Onderzoekers zoals Amit Goswami, Duane Elgin, Ervin Laszlo, Elisabet Sahtouris, Richard Tarnas, David Korten, Paul Devereux, Dean Radin en Anne Baring hebben een bijdrage eraan geleverd.¹⁸ In dit verband moet ik ook de wetenschappers vermelden die de aanwezigheid hebben ontdekt van een onzichtbare orde, een onzichtbaar veld of meerdere onzichtbare velden, die voorafgaan aan de manifestatie van de materiële wereld en deze genereren. Deze wetenschappelijke visies heb ik bij elkaar geplaatst onder de noemer ‘veldtheorieën’. In dit verband is de theorie over de impliciete en expliciete orde van de natuurkundige David Bohm belangrijk. In zijn wetenschappelijke visie bestaat het leven uit een voortdurende ‘holobeweging’ op alle niveaus, waarin de (onzichtbare) impliciete orde *zich ontvouwt* tot de (zichtbare, tastbare) expliciete orde, en zich op een gegeven moment weer *terugvouwt* in de impliciete orde. Dit proces van ontvouwen en terugvouwen is een continu proces. Naast David Bohm moet ook Ervin Laszlo en Rupert Sheldrake worden genoemd. Laszlo heeft betoogd dat onze tastbare materiële wereld is voortgekomen uit een onderliggend veld, dat hij het Akasha-veld heeft genoemd. In dit veld zijn ook alle ervaringen, van het verre verleden tot nu, opgeslagen – en is daarmee een dimensie die vergelijkbaar is bij Jung’s collectief onderbewuste. Sheldrake is bekend geworden met zijn ideeën over

morfische velden. Volgens hem, heeft elke plant- en diersoort, waaronder ook de mens, een eigen morfisch veld, dat door morfische resonantie helpt om hun fysieke en psychische leven vorm te geven. Dit proces van morfische resonantie stopt niet bij de geboorte, maar blijft gedurende ons hele leven werkzaam. Dit is niet de plaats om de verdere details van deze veldtheorieën te bespreken. Belangrijk hierbij is dat deze wetenschappers serieus naar de kracht van het bewustzijn hebben gekeken. Ze ontdekten allemaal dat bewustzijn primair is, voorafgaat aan materie; dat de kracht ervan aanwezig blijft in de materiële wereld en verantwoordelijk is voor de bezieling ervan.

Ik wil hier nog even wijzen op specifiek onderzoek van Rupert Sheldrake, waarmee hij wetenschappelijk bewijs heeft geleverd dat de kracht van het bewustzijn direct kan uitreiken buiten ons eigen lichaam naar de buitenwereld. In zijn boek *The Sense of Being Stared of* heeft Sheldrake onderzocht of mensen eigenlijk kunnen voelen en bewust zijn van andere mensen die van een afstand naar hen kijken. Hij vond dat deze kracht – van de ‘extended mind’ – echt bestaat, en verwijst naar het feit dat ons bewustzijn/onzegeest niet alleen gelokaliseerd is in ons brein, maar zich uitstrekt naar de uiterlijke wereld.¹⁹ Deze kracht van het bewustzijn om uit te kunnen reiken naar de buitenwereld maakt het ook onwaarschijnlijk is dat onze hersencellen ons bewustzijn hebben geproduceerd. Sheldrake heeft ook de kracht van telepathie onderzocht, in het bijzonder tussen mensen en dieren, en heeft de resultaten daarvan gepubliceerd in zijn *Dogs That Know When Their Owners Are Coming Home*.²⁰ Hij vond bewijs dat honden echt vaak van te voren weten wanneer hun baasjes thuiskomen, op verschillende onverwachte momenten. Hiermee liet hij zien dat er telepatisch contact tussen de honden en hun baasjes blijkt te bestaan. Hij heeft er daarnaast op gewezen dat niet alleen huishieren dit telepatische vermogen bezitten, maar dat deze ook bij veel andere dieren aanwezig zijn.

Het blijkt dat telepathie niet alleen een uitzonderlijke kracht is van sommige dieren, maar dat deze ooit ook meer wijdverbreid is geweest onder de mensen. Sheldrake heeft dat ook kort gesuggereerd in zijn boek over telepathie bij dieren. Verschillende inheemse volken hebben laten zien dat ze deze kracht van telepathie bezitten. De Nederlandse psycholoog Robert Wolff heeft bijvoorbeeld verteld hoe hij bij zijn vaak niet aangekondigde,

spontane bezoeken aan de Sng'oi stam – ‘het Volk’ – in Maleisië keer op keer werd verrast door het feit dat iemand hem al stond op te wachten: ‘Op een half uur van het dorp werden we altijd door iemand opgehaald. Het leek of hij – of zij – op ons had zitten wachten. Als we er aankwamen stond die persoon stilletjes op en liep de rest van de weg voor ons uit. Er werd niet of nauwelijks gepraat. Het Volk had geen telefoon; ze konden op geen enkele manier weten dat we op een bepaalde dag aan zouden komen, halverwege de middag. Mijn bezoeken waren vaak niet gepland, en afhankelijk van de vraag of ik thuis of op mijn werk weg kon.’ Wolff kon geen verklaring vinden voor het feit dat zij op de een of andere manier al op de hoogte waren van zijn komst.²¹ De Zuid-Afrikaanse schrijver Laurens van der Post en de Amerikaanse antropoloog Bradford Keeney hebben vergelijkbare ervaringen gehad toen ze bezoeken brachten aan de ‘Kalahari Bushmen’ (die tegenwoordig meestal de San worden genoemd).²² Onder onze Keltische voorouders schijnt deze telepatische kracht ook bekend te zijn geweest en werd die ‘the second sight’ genoemd. De Schotse schrijver, academicus en activist Alastair McIntosh heeft in dit verband bijvoorbeeld betoogd dat deze kracht van ‘second sight’ heeft weten te overleven onder de mensen in de Schotse hooglanden, en ook op afgelegen plekken zoals de Hebrides, omdat ‘dit delen van de wereld zijn waar inheemse volken een hele lange tijd met elkaar, en met hun plek hebben geleefd.’ (...) ‘Deze immense continuïteit creëert een ander geheel van relaties met ruimte en tijd, en de implicaties daarvan voor de volledige mens, dan aangetroffen wordt in de reguliere moderniteit, met haar oppervlakkig gevoel van tijdelijkheid en haar commodificatie van de ruimte.’²³

Het is duidelijk dat het materialistische wereldbeeld, waarin het bewustzijn als product van het brein wordt beschouwd, verder wordt ondermijnd door de verslagen en bewijzen van het bestaan van een kracht in ons bewustzijn of onze geest die zich tot een aanzienlijke afstand kan uitstrekken in de buitenwereld.

Postmaterialistische wetenschap en ontwakingservaringen

De laatste tijd hebben de nieuwe inzichten over de aard van het bewustzijn ook andere wetenschappers geïnspireerd om zich in te zetten voor onderzoek op dit gebied, soms omdat een wetenschapper zelf een

ontwakingservaring heeft doorgemaakt. Dit was bijvoorbeeld het geval bij Eben Alexander en Marjorie Woollacott. Beiden hebben een nieuwe visie ontwikkeld op de toekomst van de wetenschap. Met betrekking tot het materialistische wereldbeeld zei Eben Alexander het volgende: ‘Ik ben materialisme gaan zien als een volledig mislukt wereldbeeld (vooral over de kwestie van bewustzijn en de discussie tussen hersenen en geest).’²⁴ Marjorie Woollacott, een Amerikaanse neurowetenschapper, is ook tot het inzicht gekomen dat we aan de vooravond staan van het ontwaken van de wetenschappelijke geest.²⁵ Een andere wetenschapper, de Braziliaanse computerwetenschapper en filosoof Bernardo Kastrup, onderschrijft de visie dat het materialistische wereldbeeld niet klopt en betoogt zelfs dat het absurde implicaties heeft – in zijn boek *Why Materialism is Baloney*. Hij stelt idealisme voor als alternatief, een filosofie ‘volgens welke alle realiteit fundamenteel mentaal is.’²⁶

Interessant is dat een aantal wetenschappers, die de nieuwe wetenschappelijke visie op het bewustzijn onderschrijven, hun krachten hebben gebundeld door de Academy for the Advancement of Postmaterialist Sciences op te richten. Via deze organisatie willen deze wetenschappers de boodschap van deze nieuwe ontwikkeling binnen de wetenschap – die zij *postmaterialistische wetenschap* hebben genoemd – over de wereld verspreiden, bijvoorbeeld door het publiceren van boeken. In de eerste twee boeken, getiteld *Is Consciousness Primry?* en *Expanding Science*, worden artikelen van wetenschappers uit verschillende wetenschappelijke disciplines samengebracht om hun nieuwe inzichten te delen.²⁷

Een andere wetenschapper die het vermelden waard is, is de Engelse psycholoog Steve Taylor, die ik al eerder heb genoemd. Hij heeft een aantal zeer interessante boeken geschreven, waarin wat hij *awakening experiences* (ontwakingservaringen) heeft genoemd een belangrijke rol spelen. Deze ontwakingservaringen, die in onze tijd steeds meer mensen lijken te overkomen, veroorzaken een diepe verandering in ons bewustzijn, in de zin van wie we zijn als mens.²⁸ Taylor benadrukt, dat de verandering die door de ontwakingservaringen wordt teweeggebracht, meestal tijdelijk van aard is. Wanneer ze vaker voorkomen, kunnen ze onze geest in een meer permanente staat van *wakefulness* (waakzaamheid). Door deze

ontwakingservaringen wordt ons egocentrische gevoel van afscheiding overstegen, en voelen we ons weer levendiger en verbonden met de wereld, met andere mensen en met de grotere natuurlijke wereld. Natuurlijk hebben deze ontwakingservaringen ook invloed op ons wereldbeeld: we worden minder materialistisch, meer spiritueel.

Een brug slaan tussen wetenschap en spiritualiteit

Wanneer iemand zich realiseert dat bewustzijn primair is en voorafgaat aan materie, overbrugt de transformatie die het genereert op natuurlijke wijze ook de kloof in hun geest tussen wetenschap en spiritualiteit. Daarom kunnen we zien dat wetenschappers, die door het ontwakingsproces zijn gegaan, hun geest meestal ook openstelden voor de spirituele dimensie van het leven. Het derde boek van de Academy for the Advancement of Post-Materialist Science, getiteld *Spiritual Awakenings*, is gewijd aan dat thema en bevat artikelen van verschillende wetenschappers die vertellen over hun spirituele ervaringen. Steve Taylor heeft er ook een artikel aan bijgedragen.²⁹

Eigenlijk is het overbruggen van wetenschap en spiritualiteit niet echt een nieuwe trend, want het is al begonnen in de tachtiger jaren van de vorige eeuw met bestsellers als *The Tao of Physics*, van Fritjof Capra, en *The Dancing Wi-Lu Masters*, van Gary Zukav. In feite zijn er tussen deze en de meer recente boeken van Steve Taylor, Marjorie Woollacott en Eben Alexander nog veel meer gepubliceerd om de kloof tussen wetenschap en spiritualiteit te overbruggen. Maar ondanks het feit dat steeds meer wetenschappelijke onderzoekers zich hierover hebben durven uitspreken, blijft het blijkbaar toch een enorme verandering voor de echt overtuigde materialistische wetenschappers, die hevig blijven strijden om zichzelf en hun wetenschappelijke veld op een veilige afstand te houden van de wereld van spiritualiteit.

In de academische kringen van universiteiten is er nog steeds een vooringenomenheid en zelfs vijandigheid ten opzichte van spiritualiteit. Sarah Durston – hoogleraar ontwikkelingsstoornissen van de hersenen aan het UMC Utrecht – heeft in een interview in Trouw in juni 2020 opgemerkt: ‘Het is nog steeds *not done* om in het wetenschappelijk debat het woord spiritualiteit in de mond te nemen; dan word je acuut niet meer serieus

genomen. Daar zit zoveel lading op, terwijl het wel degelijk onderdeel is van menselijke ervaring. In de wetenschap is er denk ik eerst nog een nieuwe crisis nodig, want het systeem loopt nu echt vast. (...) Er is wel een geluid dat het anders moet, maar er zijn nog te veel mensen die het instituut willen houden zoals het is.’³⁰

Uitsluiting, etikettering en protesten

Vaak hebben de mensen die een bijna-doodervaring hebben meegemaakt hun verhaal vrij lang achtergehouden. Daar heb ik al eerder op gewezen. Ze durfden het aan niemand te vertellen omdat ze ervan overtuigd waren dat mensen hen niet zouden geloven, dat ze sociaal uitgesloten zouden worden en belachelijk worden gemaakt. Dit was helemaal niet vergezocht in een cultureel klimaat waarin het materialistische wereldbeeld nog veel dominanter was dan nu en er niet zoiets als een voortleven van het bewustzijn mogelijk of denkbaar was. Op het moment van hun ervaring waren ze zich vaak zelf niet bewust van het feit dat dit soort ervaringen daadwerkelijk bestonden. De term *bijna-doodervaring* was hen nog onbekend en ze hadden nog nooit iemand over dergelijke ervaringen horen praten. Gelukkig durven tegenwoordig steeds meer mensen hun verhaal te vertellen, of erover te schrijven – om ‘uit de kast te komen’. En dit inspireert weer andere mensen om hetzelfde te doen.

Toch is er zelfs vandaag de dag nog steeds enige terughoudendheid van mensen die vertellen over hun bijna-doodervaring. Ze zijn zich ervan bewust dat de inhoud van hun ervaring het heersende materialistische wereldbeeld direct ondermijnt. Als ze wel over hun ervaring vertellen, krijgt hun verhaal meestal nog steeds een ‘alternatief’ of ‘esoterisch’ label erop geplakt. Zelfs de boeken van wetenschappelijke onderzoekers die het materialistische wereldbeeld in twijfel trekken, zoals die van Pim van Lommel, Bruce Greyson, Rupert Sheldrake, Lynn McTaggart, Ervin Laszlo of Bruce Lipton, krijgen vaak nog steeds zo'n label opgeplakt – ondanks het feit dat er aanwijzingen zijn dat de acceptatie van hun onderzoek groeit.

De websites die de verhalen van bijna-doodervaringen communiceren, of die aandacht besteden aan nieuwe wetenschappelijke inzichten die openlijk het materialistische wereldbeeld in twijfel trekken, zijn niet de websites die mensen met een materialistisch wereldbeeld vaak bezoeken.

Boeken met verhalen uit de eerste hand over bijna-doodervaringen, boeken over communicatie na de dood en reïncarnatie, boeken met wetenschappelijk onderzoek dat zich richt op het primaat van het bewustzijn of boeken met filosofische onderzoeken die verder durven te gaan dan het materialistische paradigma: dit alles wordt meestal ondergebracht in de spiritualiteit sectie van een boekhandel, bewust gescheiden gehouden van de secties met ‘conventionele’ boeken over natuur, over wetenschappelijke, economische, psychologische en filosofische thema’s. Zelfs ‘conventionele’ boeken over religieuze thema's worden meestal gescheiden gehouden – in een religiesectie – van de boeken die als spiritueel worden beschouwd. Vaker nog, zijn de meeste boeken die als ‘spiritueel’ worden bestempeld, helemaal niet te vinden in de boekhandel, omdat hun spiritualiteit sectie tegenwoordig vaak vrij klein is, en moeten deze boeken daarom online worden gekocht. Het is dus heel goed mogelijk dat mensen met een materialistisch wereldbeeld gemakkelijk elke confrontatie met nieuwe ontwikkelingen op deze ‘alternatieve’ of ‘esoterische’ gebieden – waarvoor meestal toch geen echte interesse hebben – uit de weg kunnen gaan.

Het is begrijpelijk dat materialistische denkers er niet van houden dat het fundament van hun wereldbeeld – dat ze hun hele leven hebben gekoesterd en verbonden is geraakt met het beeld van wie ze zijn – in twijfel wordt getrokken en zelfs als volkomen onjuist wordt beschouwd. Het zou dan ook eigenlijk geen verrassing moeten zijn dat veel materialistische denkers nog steeds de neiging hebben om in een defensieve positie te springen met betrekking tot het onderzoek en de verhalen over bijna-doodervaringen. Wanneer het negeren van het onderzoek en de verhalen niet langer werkt, gebruiken ze verschillende argumenten om de relevantie van ervaringen zoals de bijna-doodervaring te ontkennen – bijvoorbeeld dat het slechts hallucinaties zijn of dat de hersencellen niet volledig waren afgestorven tijdens deze ervaringen en waarschijnlijk nog steeds betrokken waren bij het produceren van de ervaring, of dat deze ervaringen slechts anekdotisch zijn, niet gebaseerd op enig wetenschappelijk bewijs. Op deze manier lijken ze zichzelf ervan te kunnen overtuigen dat deze ervaringen hun materialistische wereldbeeld niet in twijfel trekken en er zelfs heel goed in passen, waarna ze die weer kunnen vergeten en zich kunnen richten op andere – in hun ogen relevantere – zaken.

Het voortbestaan van het bewustzijn integreren in ons wereldbeeld

Stel je voor wat het effect zou zijn als iedereen, waar je ook woont op onze planeet, de realiteit over de aard van ons bewustzijn, als zijnde primair en voorafgaand aan materie, serieus zou gaan nemen. Wat zou er gebeuren als het wereldbeeld van elke persoon in de wereld zou worden bijgewerkt, aangepast of volledig getransformeerd, door de nieuw geopenbaarde waarheid over de plaats en het belang van bewustzijn in ons leven daarin te integreren? En bijgevolg door de plaats van onze menselijke wereld binnen de omringende natuurlijke wereld te herzien? Met andere woorden, wat zou er gebeuren als we allemaal zouden veranderen in wat we *een bewustzijnsgericht wereldbeeld* zouden kunnen noemen?

Wanneer we het idee hebben geaccepteerd en geïntegreerd dat bewustzijn primair is, betekent dit ook dat dit altijd het geval is geweest. Wanneer we weten dat ons bewustzijn na onze dood zal voortleven, heeft het zeer waarschijnlijk ook voor onze geboorte geleefd en realiseren we ons dat ons bewustzijn ooit andere fysieke levens moet hebben belichaamd voordat het in ons huidige fysieke lichaam incarneerde – zelfs al herinneren we ons daar niets meer van. Dit verandert, transformeert zelfs, de relatie die we hebben met ons verleden, in het bijzonder met ons collectieve verleden. We beginnen ons meer intiem verbonden te voelen met onze eigen geschiedenis en zelfs met onze prehistorie, en stellen onze geest open om onze ideeën over ons historische en prehistorische verleden eerlijk te herzien. We realiseren ons dat geschiedenis en archeologie, en in feite alle wetenschappen, hun ‘onderzoeksubjecten’ altijd hebben onderzocht vanuit een materialistisch wereldbeeld. Dit betekent zeker niet dat we alles moeten verwerpen en opnieuw moeten beginnen, maar onderzoek doen vanuit een bewustzijnsgericht wereldbeeld kan wel een verschuiving veroorzaken in het beeld van wie we ooit zijn geweest, en van de culturele omgevingen waarin we eerder hebben geleefd. In dit opzicht kunnen we ons gaan afvragen of we ooit echt zo primitief zijn geweest en echt zijn geëvolueerd van een leven dat ‘solitary, poor, nasty, brutish and short’ is geweest (zoals voorgesteld door Thomas Hobbes) naar de beschaafde staat van het moderne leven. Omdat we echt deel hebben uitgemaakt van de levens in voorgaande tijden, voelen we ons meer open en verbonden met onze

voorouders, meer geneigd om een dieper begrip van hen te ontwikkelen en ons huidige leven door hun culturele erfgoed en te laten verrijken.

Wanneer we ons bewust zijn van het feit dat ons bewustzijn na onze dood zal continueren en weer fysiek belichaamd zal worden, zal dit ook de manier veranderen waarop we op dit moment naar ons leven kijken: het inspireert ons om er veel meer zorg voor te dragen. We zullen stoppen met het ontkennen van de aanwezigheid van de fysieke dood, het feit dat ons lichaam op een gegeven moment ook zal sterven. We zullen ons realiseren dat de dood niet het einde is, maar een tijdelijke transformatie naar een andere dimensie. Als we weten dat we er in een of andere vorm weer zullen zijn, zullen we veel minder gefocust zijn op het proberen om voor altijd jong te blijven, om ons lichamelijk leven voor onbepaalde tijd te verlengen en meer geneigd zijn om het fysieke verouderingsproces te accepteren als een waardevol onderdeel van ons leven. We zullen minder geneigd zijn om onnodige conflicten met andere mensen aan te gaan, en zeker minder geneigd om andere mensen te doden, omdat we weten dat hun bewustzijn hoe dan ook zal overleven en op een dag in een ander lichaam zal terugkeren. We zullen minder geneigd zijn om een nationalistische of seksistische kijk op het leven te ontwikkelen, om raciale of religieuze vooroordelen te hebben, omdat – per slot van rekening – op een dag ons bewustzijn waarschijnlijk herboren zal worden in een ander land, in een ander geslacht, een andere cultuur met een andere vorm van religie. En zeer waarschijnlijk worden we ons meer bewust van het feit dat we in een vorig leven al hebben ervaren dat we in een ander land, van een ander geslacht, een andere cultuur met een andere vorm van religie hebben geleefd. We zullen ons beginnen te realiseren dat raciale verschillen niet bestaan, dat we allemaal behoren tot één ondeelbaar menselijk ras.

Het zal bijvoorbeeld ook de vluchtelingen crisis in een heel ander daglicht zetten. We kunnen ooit zelf vluchtelingen zijn geweest, en zullen vluchtelingen kunnen zijn in een toekomstige incarnatie. Daarom zullen we minder geneigd zijn om ze a priori als vreemden, als probleemgevallen, te beschouwen. We zouden eerder geneigd zijn om nieuwsgierig te zijn naar de verschillende culturen, open te staan voor hun achtergronden, empathie en compassie voor hen te hebben. We zullen eerder geneigd zijn om ze

simpelweg te behandelen als andere medemensen die ons alleen om wat hulp and ondersteuning vragen.

Dit nieuwe wereldbeeld zal ook de manier veranderen waarop we kijken naar onszelf en onze plaats in de wereld. Het zal ons laten realiseren dat we in beginsel ons eigen leven van binnenuit ervaren, vanuit ons eigen bewustzijn, en dat we vanuit deze ervaring weer weten dat we in essentie subjectieve en kwestbare wezens zijn. Het zal onze geest weer openen om deze kwaliteiten in onszelf en ook in anderen te koesteren. We zullen ons dan ook weer realiseren dat we als individuele wezens altijd geboren zijn om te groeien, in een psychologische en spirituele zin; dat we in dit groeiproces geleidelijk ons egocentrische gevoel van afscheiding weer overstijgen en in nauwere verbinding worden gebracht met de wereld om ons heen. Ik heb eerder over dit thema een artikel geschreven, getiteld *De moed om te zijn wie je echt bent*, dat je kan downloaden van mijn website.³¹

Als gevolg van het waarderen van het feit dat niet alleen ons eigen bewustzijn, maar bewustzijn in het algemeen vóór de materie bestaat – en zich dus niet alleen uitdrukt via menselijke lichamen, maar ook via de andere levende wezens op onze planeet, en zelfs via de planeet zelf – zullen we ons intiemer verbonden voelen met de omringende natuurlijke wereld, ons meer ingebed voelen in het landschap om ons heen. We zullen minder geneigd zijn om ons superieur te voelen aan de natuur, en meer geneigd om wederkerige relaties op te bouwen met alle andere levende wezens – zelfs met Moeder Aarde Zelf – die we allemaal herkennen als andere vormen van bewustzijn. Het zal ook onze geest openen voor de onzichtbare dimensie van de natuurlijke wereld, voor fenomenen als telepathie, precognitie en ‘remote viewing’ (waarnemen op afstand), en deze niet langer als ‘bovennatuurlijk beschouwen’, maar als een onlosmakelijke onderdelen van de natuur.

In een bewustzijnsgericht wereldbeeld zal de focus liggen op interconnectie en verbondenheid. We zullen nog steeds zien dat we fysiek afgescheiden zijn van elkaar en alle andere levende wezens, maar zullen weten dat we op een dieper bewustzijnsniveau allemaal met elkaar verbonden zijn. Door ons volledig ingebed te voelen in het grotere lichaam (inclusief het grotere bewustzijn) van het omringende landschap, van Moeder Aarde, realiseren we ons weer dat we als mens oorspronkelijk nooit

de private of publieke eigenaren van de grond onder onze voeten zijn geweest, maar dat we allemaal ooit geboren zijn als wezens die primair aan het land toebehoren – een visie die veel inheemse gemeenschappen levend hebben weten te houden. Met andere woorden, in het bewustzijnsgerichte wereldbeeld zullen de rollen weer worden omgedraaid: het land zal weer op de eerste plaats komen, en vanuit de tweede plaats zullen we ons best doen om er goed zorg voor te dragen.

Ik ben er vrij zeker van dat de collectieve verandering van een materialistisch wereldbeeld naar een bewustzijnsgericht wereldbeeld een wereldwijde revolutie van ongekende proporties zal creëren – maar dit zal een revolutie van binnenuit zijn, die zich kan manifesteren zonder enig bloedvergieten. Het zal de basis leggen voor een echte ‘Nieuwe Wereld’, een wereld waar de Europese kolonisten een paar eeuwen geleden wanhopig naar op zoek waren, maar nooit konden vinden – simpelweg omdat ze op de verkeerde plek zochten.

Hoe genereer je een nieuw, bewustzijnsgericht wereldbeeld?

Niet iedereen zal ervaringen hebben zoals een bijna-doodervaring. Niet iedereen heeft contact gehad met overleden familieleden of herinnert zich details van zijn of haar eerdere incarnatie. Dus, als je nog steeds een materialistisch wereldbeeld hebt, maar je al bewust bent van de beperkingen ervan, wat moet je dan doen om je geest open te stellen voor het primaat van het bewustzijn dat deze ervaringen onthullen? Wat kun je doen om je wereldbeeld te transformeren naar een bewustzijnsgericht wereldbeeld?

Welnu, ik zal hier een paar suggesties doen. Ten eerste kun je natuurlijk beginnen met het lezen van de verhalen die mensen uit de eerste hand hebben verteld over hun ervaringen, of met het luisteren ernaar op een YouTube kanaal; ze serieus nemen en beseffen wat het voor hen zou hebben betekend om zo'n transformerende ervaring te hebben doorgemaakt. Je kunt ook een deel van het onderzoek lezen als back-up, maar ik zou zeggen, begin eerst met een paar goede verhalen uit de eerste hand.

Wat je ook kunt doen, is je gaan realiseren dat in alles wat je denkt, doet of ervaart je bewustzijn altijd aanwezig is. Er is niets dat je kunt denken, doen of ervaren zonder de betrokkenheid van je bewustzijn. Dat komt natuurlijk omdat het allemaal wordt aangedreven door je bewustzijn. Zelfs

ervaringen in dromen terwijl je slaapt, worden aangedreven door je bewustzijn. Zoals eerder gezegd, beschouwde Rupert Spira het onbewuste deel van onze geest, waarin onze dromen plaatsvinden, als deel van het bewustzijn, en stelde hij daarom voor de term ‘het collectieve van het bewustzijn’ te gebruiken in plaats van Jung’s term ‘het collectieve onbewuste’.

Gelukkig zijn er andere soorten ervaringen binnen ieders bereik die kunnen helpen om je bewustzijn te verruimen. In het Engels bestaat een mooie term voor overweldigende ervaringen: *Awe experiences*. ‘Awe’ wordt vaak vertaald met ‘ontzag’, maar wat mij betreft omvat dit niet het sprakeloze karakter ervan, en dus noem ik ze maar ‘Awe’ ervaringen. De Amerikaanse psycholoog Dacher Keltner heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar dit fenomeen, wat resulteerde in vele artikelen en in zijn boek *Awe*, gepubliceerd in 2023.³² ‘Awe’ ervaringen zijn het soort ervaringen dat je onverwachts op een positieve manier overweldigt. Ze confronteren je met een ervaring die in geen enkele van de bekende categorieën van je geest lijken te passen. Ze stoppen je gedachtegekleets en maken je even volkomen sprakeloos. Ze herontwaken het gevoel van verwondering dat je hebt gekend als kind. Ze hebben een transformerend effect dat in sommige van zijn elementen vergelijkbaar is met de transformatie die wordt veroorzaakt door bijna-doodervaringen. Dit is wat de Engelse journaliste Lucy Jones heeft gezegd over de ‘awe’ ervaringen, in haar boek *Losing Eden* : ‘Ontzag (...) kan ons doen verschuiven van puur eigenbelang naar interesse in anderen. Het kan ons helpen een band op te bouwen en met elkaar om te gaan. Het kan het zelf, de dagelijkse beslommingen uitschakelen, ons ertoe aanzetten ons te concentreren op iets dat groter is en moeilijk te begrijpen.’³³

Je kunt altijd en overal ‘awe’ ervaren. Je kunt deze ervaringen niet plannen. Het bezoeken van afgelegen plekken in de natuur met overweldigende uitzichten over een omringend landschap of zeegezicht, bijvoorbeeld, heeft een hoge potentie voor het krijgen van ‘awe’ ervaringen. Maar je kan ook eens een nadere blik werpen op een mooie bloem of een insectje, en je realiseren hoe weinig je eigenlijk weet over het leven van deze bloem of dit insectje. Je kan ook gaan wandelen, bij voorkeur in een natuurlijke omgeving, en je bewust zijn van de geleidelijke

veranderingen in het perspectief van het landschap om je heen, en hoeveel dingen je aandacht kunnen pakken die je eerder niet echt had gezien. Of je kan, tijdens het wandelen, je meer bewust worden van het feit dat je altijd aan alle kanten omringd bent door dit landschap – dat je altijd volledig *in* het landschap bent opgenomen, jouw lichaam in het grotere landschapslichaam, dat jou altijd ondersteunt – en dat je de meeste tijd maar een deel van dit landschap waarneemt: wat zich recht voor je bevindt en op een specifiek moment van de dag of de nacht.

Belangrijk om te onthouden is dat je de ongewone of mysterieuze ervaringen die je hebt gehad niet voor jezelf moet houden, hoe vreemd je ervaringen ook zijn geweest. Deel ze met anderen. Je zult er waarschijnlijk achter komen dat deze anderen soortgelijke ongewone of mysterieuze ervaringen met je zullen delen. Een nieuw wereldbeeld gedijt, zoals elk wereldbeeld, veel beter in een collectieve omgeving, in een gemeenschap, dan wanneer het een privé, ongedeeld wereldbeeld blijft.

De persoonlijke en collectieve voordelen van transformatie

Ik vermoed dat mensen, die koppig blijven vasthouden aan hun materialistische wereldbeeld, niet de tijd hebben genomen om het onderzoek naar de bijna-doodervaringen, communicatie na de dood, reïncarnatie, terminale luciditeit en telepathie serieus te bestuderen. En ik vermoed ook dat ze sommige van de – in mijn ogen zeer authentieke en overtuigende – verhalen uit de eerste hand over die ervaringen niet hebben gelezen, of nooit hebben geluisterd zonder enig vooroordeel naar mensen die eerlijk en gepassioneerd over hun ervaringen praten. Door dit te doen, hebben ze zichzelf niet alleen moedwillig geblinddoekt gehouden, maar dragen ze er ook direct aan bij om onze hele cultuur geblinddoekt te houden en vast te laten zitten in een doodlopende straat. Door niet toe te staan hun geest te (her)openen voor de boodschap van deze transformerende ervaringen, lijken ze niet te beseffen hoe belangrijk de inzichten zijn die ze ons bieden.

Laat ik, tot besluit, hier de essentie van de boodschap van mijn artikel nog even in een notendop weergeven. Wat zijn de belangrijke inzichten die deze ervaringen ons te bieden hebben? Ze zullen helpen om ons idee over de aard van bewustzijn te veranderen, wat gunstig voor ons zal zijn, zowel

op persoonlijk als op collectief niveau. Op persoonlijk niveau zal het de manier veranderen waarop je naar je eigen leven kijkt, naar wie je bent als mens en wat je plaats is in de wereld om je heen. Het zal je angst en vermindering van de dood verzachten en daardoor de innerlijke blokkades verwijderen die je ervan hebben weerhouden om psychologisch en spiritueel te groeien. Het zal je in staat stellen om te herontdekken dat je leven zoveel meer is dan alleen maar een zinloze, materiële aangelegenheid – dat er eigenlijk altijd een betekenisvolle, spirituele dimensie is geweest, en nog steeds is, aan het leven dat je leeft. Op collectief niveau zullen de veranderingen in ons eigen persoonlijke leven gunstig zijn voor onze hele soort, voor alle andere levende wezens en zelfs voor de planeet. Ze zullen een bijdrage leveren aan het creëren van de noodzakelijke culturele ruimte voor een positieve toekomstige ontwikkeling van onze menselijke samenleving en haar verbinding met de natuurlijke wereld waarin deze is ingebed – van de directe omgeving tot het planetaire niveau. In deze culturele ruimte kunnen we de beperkingen van onze gehechtheid aan afzonderlijke religieuze of nationalistische identiteiten overstijgen en ons een volwaardig lid van de hele Aardegemeenschap gaan voelen. We zullen ons bewust zijn van het feit dat alles wat we denken en doen van invloed zal zijn op de hele levende wereld om ons heen, en altijd in een of andere vorm bij ons terug zal komen. We zullen weten dat het leven altijd draait om een voortdurende wederzijdse uitwisseling – en dat het leven in ons huidige fysieke lichaam tijdelijk is, maar zinvol.

Leiden, juli 2024

Noten

¹ Charles Eisenstein, *The Coronation. Essays from the Covid Moment*, Chelsea Green Publishing, 2022, p.25-26.

² Iain McGilchrist, *The MASTER and his EMISSARY. The Divided Brain and the Making of the Western World*, Yale University Press, 2010.

³ Rupert Spira, *The Nature of Consciousness. Essays on the Unity of Mind and Matter*, Sahaja, 2017, p. 150.

⁴ Rupert Spira, *The Nature of Consciousness. Essays on the Unity of Mind and Matter*, Sahaja, 2017, p. 107.

⁵ Pim van Lommel, *Eindeloos bewustzijn. Een wetenschappelijk visie op de bijna-dood ervaring*, Uitgeverij Ten Have, 2009; Bruce Greyson, *After. A Doctor Explores What Near-Death Experiences Reveal About Life and Beyond*, Penguin, 2021; Marilyn Schlitz, *Death*

Makes Life Possible. Revolutionary Insights on Living, Dying and the Continuation of Consciousness, Sounds True, 2015; Penny Sartori, *The Wisdom of Near-Death Experiences. How Understanding NDEs Can Help Us Live More Fully*, Watkins Publishing, 2014.

⁶ Anita Moorjani, *Dying to be me. My Journey from Cancer, to Near Death, to True Healing*, Hay House, 2014; Eben Alexander, *Proof of Heaven. A Neurosurgeon's Journey into the Afterlife*, Simon & Schuster, 2013; Nancy Rynes, *Awakenings from the Light. 12 Life Lessons from a Near Death Experience*, Create Space, 2015.

⁷ Ga naar YouTube en zoek naar het kanaal: Anthony Chene Production.

⁸ Colin Wilson, *Afterlife. An investigation of the Evidence for Life After Death*, Harrap, 1985.

⁹ Jane Greer, *The Afterlife Connection. A Therapist Reveals How to Communicate with Departed Loved Ones*, St. Martin's Press, 2003, p. 26.

¹⁰ Betty J.Kovacs, *The Miracle of Death. There is Nothing but Life. To Experience this Essential Truth is to Experience the Miracle of Death*, The Kamlak Center, 2020.

¹¹ Betty J.Kovacs, *The Miracle of Death. There is Nothing but Life. To Experience this Essential Truth is to Experience the Miracle of Death*, The Kamlak Center, 2020, p. 65.

¹² Betty J.Kovacs, *The Miracle of Death. There is Nothing but Life. To Experience this Essential Truth is to Experience the Miracle of Death*, The Kamlak Center, 2020, p. 75.

¹³ Christopher Bache, *Lifecycles: Reincarnation and the Web of Life*, Paragon House, 1994; Eben Alexander besteedt ook aandacht aan het onderzoek van Stevenson, en de voortzetting van zijn onderzoek door Jim Tucker: Eben Alexander, and Karen Newell, *Living in a Mindful Universe. A Neurosurgeon's Journey into the Heart of Consciousness*, Piatkus, 2017, p. 179 en verder.

¹⁴ <https://www.psychologytoday.com/us/blog/out-of-the-darkness/202406/terminal-lucidity>

¹⁵ Joseph Chilton Pearce, *The Death of Religion and the Rebirth of Spirit. A Return to the Intelligence of the Heart*, Park Street Press, 2007, p. 70.

¹⁶ Eben Alexander, and Karen Newell, *Living in a Mindful Universe. A Neurosurgeon's Journey into the Heart of Consciousness*, Piatkus, 2017, p. 47-49.

¹⁷ Rupert Spira, *The Nature of Consciousness. Essays on the Unity of Mind and Matter*, Sahaja, 2017, p. 144.

¹⁸ Trish Pfeiffer and John E.Mack (eds.), *Mind Before Matter, Visions of a New Science of Consciousness*, O Books, 2007.

¹⁹ Rupert Sheldrake, *The Sense of Being Stared at. And Other Aspects of the Extended Mind*, Harmony, 2003.

²⁰ Rupert Sheldrake, *Dogs That Know When Their Owners Are Coming Home. And Other Unexplained Powers of Animals*, Hutchinson, 1999.

²¹ Robert Wolff, *Oude Wijsheid van Natuurvolken*, Ankh Hermes, 2003, p. 113.

²² Laurens van der Post, *A Walk with a White Bushman*, Penguin, 1988; Bradford Keeney, *Bushman Shaman. Awakening the Spirit Through Ecstatic Dance*, Destiny Books, 2005.

²³ Alastair McIntosh, *Poacher's Pilgrimage. A Journey into Land and Soul*, New Edition, Birlinn, 2023, p. 133.

²⁴ Eben Alexander, and Karen Newell, *Living in a Mindful Universe. A Neurosurgeon's Journey into the Heart of Consciousness*, Piatkus, 2017, p. 220.

²⁵ Marjorie Hines Woollacott, *Infinite Awareness. The Awakening of a Scientific Mind*, Rowman & Littlefield, 2015.

²⁶ Bernardo Kastrup, *Why Materialism is Baloney. How true skeptics know there is no death and fathom answers to life, the universe and everything*, IFF Books, 2014.

²⁷ Stephan A. Schwarz, Marjorie Woollacott, Gary E. Schwarz (eds.), *Is Consciousness Primary?*, AAPS Press, 2020; Mario Beauregard, Gary E. Schwarz, Nathalie Dyer, Marjorie Woollacott (eds.), *Expanding Science*, AAPS Press, 2020.

²⁸ Bijvoorbeeld: Steve Taylor, *Waking from Sleep. Why awakening experiences occur and how to make them permanent*, Hay House, 2010; Steve Taylor, *The Leap. The psychology of spiritual awakening*, Hay House, 2017; Steve Taylor, *Spiritual Science. Why Science Needs Spirituality to Make Sense of the World*, Watkins Media, 2018.

²⁹ Marjorie Woollacott, David Lorimer (eds.), *Spiritual Awakenings. Scientists and Academics Describe Their Experiences*, AAP Press, 2022.

³⁰ Sarah Durston, 'De zoektocht naar bewustzijn: 'We hebben geen goede definitie van wat leven is.'', interview door Roek Lips, in *Trouw*, 30 juni 2020. Dit interview is online te lezen op de website van Trouw.

³¹ Zie: <https://www.wimbonis.nl> onderhet kopje 'Artikelen'.

³² Dacher Keltner, *Awe. The New Science of Everyday Wonder and How it Can Transform Your Life*, Penguin, 2023.

³³ Lucy Jones, *Losing Eden. Why Our Minds Need the Wild*, Allen Lane, 2020, p. 79.